

MEŞRUTİYETİN BAYRAMI: “10 TEMMUZ İD-İ MİLLİSİ”

Sanem YAMAK*

Özet

Osmanlı İmparatorluğu'nda Meşrutiyetin ikinci kez ilan edildiği 10 Temmuz (23 Temmuz) günü 1909 yılından itibaren ulusal bayram olarak kutlanmaya başlamıştır. 10 Temmuz Milli Bayramı olarak adlandırılan bu bayramla meşrutiyetin niteliği ve önemi ile ilanında rol oynayanların halkın zihninde yer etmesi amaçlanmıştır. Bayram kutlamalarının, bir Osmanlılık bilinci yaratılması ve farklı unsurların bir Osmanlı kimliği altında birleştirilmesine katkı sağlayacağı da düşünülmüştür. Bayramların başlıca öğeleri, askeri geçit törenleri, ulusal marşlar ve ulusal bayrak olmuştur. Bayram dolayısıyla gazetelerde yazılan yazılarda, meşrutiyeti ilan edenler tarafından kaleme alınan beyannamelerde, meşrutiyetin kazanımları ve bunların Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne borçlu olduğu ifade edilmiş ve Osmanlılar arasındaki birliğin önemi vurgulanmıştır. 10 Temmuz Bayramı, 19. yüzyıldan itibaren özellikle Avrupa'da siyasal rejimlerin hem artan meşruiyet ihtiyaçlarını karşılama hem de ulus inşası projelerine hizmet etmek üzere ulusal bayramlar icat etmeleri olgusunun bir örneği olarak karşımıza çıkmakta ve tarihsel önemi de buradan kaynaklanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı İmparatorluğu, Ulusal bayramlar, II. Meşrutiyet, İttihat ve Terakki, ulus inşası, siyasal meşruiyet.

10th Of July National Festival In The Second Constitutional Monarchy Period In The Ottoman Empire

Abstract

From 1909 onwards, The day the Second Constitutional Monarchy was declared in the Ottoman Empire, 10th of July (23th of July in Gregorian Calendar), was celebrated as a national festival. 10th of July was conceived as an opportunity to merge various ethnic and religious identities into one Ottoman identity, using tools such as military parades, national anthems and flags. They were also taken as a reminder of the importance of the new regime and The Committee of Union and Progress that effectively built it. Press reviews and Committee declarations also helped these goals. National festivals had particular importance; due to the nationalistic trend throughout Europe at the time and from the standpoint of the political regimes for nation building and popular support. In this respect, 10th of July was no exception.

Keywords: Ottoman Empire, national festivals, 2nd Constitutional Monarchy, The Committee of Union and Progress, nation building, political legitimacy.

* İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı
Doktora Öğrencisi.

Giriş

Yönetenler yönetilenler üzerindeki iktidarlarını sadece kaba güç ile sürdüremezler. Siyasal iktidarın bir otoriteye dönüşebilmesi için, yönetilenler tarafından meşru olarak kabul edilmesi gerekir. Bu meşruiyetin dinsel, geleneksel, ideolojik bir çok kaynağı bulunabilir. Yönetilenlere iktidarın tanrı tarafından verildiğine inanıldığından ya da gelenekler öyle gerektirdiğinden itaat edilebilir. Bu meşruiyetin sürdürülmesinde ise dinsel ayinler, kralların taç giyme törenleri gibi ritüeller pekiştirici rol oynayabilir. 19. yüzyıla gelindiğinde, kitlelerin siyaset sahnesine giderek artan bir oranda girmeleri, siyasal rejimlerin yönetilenler nezdinde meşruiyet sağlama ihtiyacını arttırmış, iktidarın dinsel ve geleneksel meşruiyet kaynaklarının zayıflamış olması ise, meşruiyetin sağlanmasında yeni araçları gerekli kılmıştır. Bu dönemde, artan bürokratikleşme ve teknolojik gelişmelerle devletin yönetilenler üzerindeki gözetim ve baskı kapasitesi artarken, ihtiyaç duyulan meşrulaştırma da kitlenin siyasal mobilizasyonu ile sağlanmaya çalışılmıştır.¹ Bir “milliyetçilikler çağı” olan 19. yüzyılda ve 20. yüzyıl başlarında, ulus inşası ve ulusa dönüştürülmeye çalışılan kitleler nezdinde siyasal rejimin meşruiyetinin sağlanması projesine seçimler, basın, eğitim gibi araçların yanı sıra özellikle ulusal armalar ve bayraklar gibi semboller, ulusal marşlar da önemli bir destek sağlamıştır. Siyasal rejimlerin gerek daha önceki gelenekleri dönüştürme gerekse yenilerini yaratma yolu ile meşruiyet sağlama çabalarında en yeni yöntemlerden birisi de halkın geniş katılımının sağlandığı törenler, ulusal bayramlar olmuş² ve böylelikle siyasal hayat giderek “sembollerle dolmaya ve törenselleşmeye” başlamıştır.³

Ulusal bayramların meşruiyet sağlama ve ulusallık, vatanseverlik duygularını yaratmada sağlayacakları hizmet, daha önce Jean-Jacques Rousseau tarafından da dile getirilmiştir. Rousseau, Polonya hükümetine her on yılda, bir anıtın etrafında geçmişin büyük olaylarının adıyla kaydedilecek yurtseverce bir bayram yapmalarını tavsiye ediyor ve bu yolla Polonyalıların sahip oldukları yetenekler hakkında bir fikir edinebileceklerini ileri sürüyordu. Bayramlar, halkın vatanseverlik erdemini içselleştirebilmeleri için icat edilebilirdi. Rousseau, açık havada büyük şenlikler düzenleyen ve bu şenliklerde sergilenen oyunlarla savaççı ruhu daha da besleyecek vatanseverlik duygularını coşturmaya çalışan Antik Yunan’ı model almıştı.⁴ Fransız Devrimi de ulusal bayramları, tam da Rousseau’nun tavsiye ettiği gibi, “ ‘genel irade’nin kendi kendisine nasıl tapınabileceğini göstermek üzere kullanmış ve böylelikle yeni bir politika stili yaratılmıştır.”⁵ Hıristiyanlığın ayinleri gibi, bu tür bayramlar da insanları daha erdemli yapma amacını taşımaktaydı. Ancak sözkonusu

¹ John Horne, “Mobilizing for ‘total war’, 1914-1918”, (ed.) John Horne, **State, Society and Mobilization in Europe During the First World War**, Cambridge, Cambridge University Press, 2002, s.2

² Eric Hobsbawm, “Seri Üretim Gelenekler: Avrupa, 1870-1914”, (der.) Eric Hobsbawm ve Terence Ranger, **Geleneğin İcadı**, çev. Mehmet Murat Şahin, İstanbul, Agora Kitaplığı, 2006 içinde, s.314-315

³ Eric Hobsbawm, **İmparatorluk Çağı 1875-1914**, çev. Vedat Aslan, Ankara, Dost Kitabevi Yayınları, 1999, s.121

⁴ George L. Mosse, **The Nationalization of the Masses**, London, Cornell University Press, 1991, s.73-74; Ayrıca bkz. George L. Mosse, “Caesarism, Circuses and Monuments”, **Journal of Contemporary History**, vol. 6, no: 2, s.170-171

⁵ Mosse, **The Nationalization...**, s.74

erdem burada Antik Yunan'da olduğu gibi, vatan sevgisi idi. Bayramlar, olağandışı olaylar olarak, insanları gündelik yaşamın izolasyonundan çıkarmakta ama aynı zamanda yine Hıristiyan yılının düzenli kutsal günleri gibi, -ve ona rakip olacak biçimde- tekrarlanmak suretiyle bir düzen duygusu da yaratmaktaydı. Bayramların bir başka özelliği ise, sadece kalabalıklarının heyecanını arttırmak değil, aynı zamanda düzenli ve toplu ibadet yoluyla onları biçimlendirmektir.⁶

Fransa'da yeni rejimin kanun yapıcıları, eğitimsel ve çekici törenler, semboller yoluyla halkı eğitmeyi, duyguların birlikteliğini sağlamayı, eski kutlamaların olumsuz nüfuzunu kırmayı ve halkın aktif bir katılımını, sadece izleyici değil bizzat aktör olmalarını sağlamayı amaçlamaktaydılar.⁷ Başta 14 Temmuz Ulusal Bayramı olmak üzere devrimin diğer önemli olayları adına düzenlenen kutlamalar ile devrimci tarih yeniden canlandırılmaya çalışılmış, temel işlevleri de vatansızlık duygusunu beslemek, zaferlerinin katılımcılarını da anımsatacak biçimde devrimi kutlamak ve halka öğretmek olmuştur.⁸ Bayramlar, bir "Fransız ulusu"nun yaratılması ve bu ulusun, rejime bağlılığının sağlanmasında rol oynayan bir araç olarak kullanılmıştır.

Bayramlar, Alman ulusçuluğunun da önemli araçlarından biri olmuş, özellikle Fransızlar karşısında alınan zaferler adına kutlamalar düzenlenmiş ve bu kutlamalarda kullanılan semboller ile Alman ulusunun yaratılmasına katkıda bulunulmuştur. Bu kutlamaların vazgeçilmez öğeleri ise jimnastik gösterileri, üniformalar, bayraklar ve askeri geçit törenleri ile askeri marşlar olmuştur.⁹ Bu çerçevede İkinci Alman İmparatorluğu 1870'te Fransızlara karşı kazandıkları Sedan Zaferi'ni vatansızlık duygularını canlı tutmanın bir yolu olarak, ulusal bayram ilan etmiş ve bu bayram 1871'den itibaren "Sedan Günü" adıyla kutlanmaya başlanmıştır.¹⁰

Görüldüğü üzere ulusal bayramlar, siyasal rejimler tarafından hem meşruiyet sağlama hem de kitleleri ulusa dönüştürme projelerinde bir araç olarak kullanılmıştır. Sonuç olarak bayramların işlevleri hakkında şunları söylemek mümkündür: Her sene tekrarlanan kutlamalar ile o tarihte meydana gelen olayın kollektif hafızadaki yeri ve kendisine atfedilen önem ile rejimin meşruiyetine olan inanç da sağlamlaştırılmış olur. Bunların yanı sıra aynı kamusal eylemin bir parçası olma, "birlik" duygusunun tazelenmesinde de önemli bir yere sahiptir. Böylece diğer insanlarla aynı ulusun üyesi olduğunun bilincine varılırken, bu törenlerde sıkça kullanılan ulusal marşlar, bayraklar ve diğer semboller de bu duygunun yoğun bir biçimde hissedilmesini sağlar. Geçmişteki bir kahramanlık, bir zafer ya da rejimin kuruluşu adına düzenlenen bu kutlamalar, ulusun kendine olan güvenini tazeler, kişilerin ulusa olan bağlılığını arttırıcı yönde etkide bulunur.

⁶ A.y.

⁷ Joseph F. Byrnes, "Celebration of the Revolutionary Festivals under the Directory: A Failure of Sacrality", **Church History**, vol. 63, no: 2, (Jun., 1994), s.217

⁸ Mona Ozouf, "Space and Time in the Festivals of the French Revolution", **Comparative Studies in Society and History**, vol. 17, no: 3 (Jul., 1975), Fransa'da bayramların halkı eğitmek ve birleştirmek için düzenlendiği görüşüne yer veren bir diğer makale için bkz. Charles Rearick, "Festivals in Modern France: The Experience of Third Republic", **Journal of Contemporary History**, vol.12,no:3 (Jul., 1977), s.440-441

⁹ Mosse, **The Nationalization...**, s.76-83

¹⁰ A.e., s.90

Meclis-i Mebusan'da “İd-i Milli” Tartışmaları ve 10 Temmuz'un Milli Bayram Olarak Kabulü:

10 Temmuz 1324 (23 Temmuz 1908) tarihinde “Hürriyetin İlanı” ile Osmanlı İmparatorluğu'nda II. Abdülhamit'in 33 senelik baskıcı rejimi sona ermiş ve Kanun-u Esasi yeniden yürürlüğe konarak, siyasal rejim meşruti monarşi halini almıştır. Meşrutiyeti ilan edenler, Kanun-u Esasi'nin yeniden yürürlüğe girmesi ve tüm Osmanlı unsurlarının mecliste temsili ile devletin çöküşüne dur denilebileceğine inanmışlardı. Amaçları bir “Osmanlı” kimliği altında tüm unsurların “ittihat”ını sağlamak ve ülkeyi “terakki” ettirmekti. Yukarıda ulusal bayramların işlevleri konusunda söylenenlerin ışığında, II. Meşrutiyet döneminde de hem yeni rejimin meşrutiyetini sağlamak hem de bir “Osmanlı” kimliği yaratma amacına hizmet etmek üzere ulusal bayram, bir araç olarak kullanılacaktır.

Bir milli bayram günü tayin etme konusu, İzmit Mebusu Ahmet Müfit Bey'in, Maarif Nezareti memurlarından Mehmet Ziya Bey'in başvurusu üzerine, Meclis-i Mebusan'a sunduğu “Osmanlıların istiklâlini ilân ettikleri Kânûn-ı sâninin 14 ncü gününün eyyâm-ı mahsûsa-i milliye meyanına ithaline” dair önerenin, Meclis-i Mebusan'ın 8 Kanunusani 1324 (21 Ocak 1909) tarihli oturumunda okunması ile gündeme gelmiştir.¹¹ Bu önerge, Meclis-i Mebusan'da 13 Kânunusâni 1324 (26 Ocak 1909) tarihinde görüşülürken, İstanbul Mebusu Hüseyin Cahit Bey, Osmanlı'nın kuruluş günü yerine, Osmanlılar için en birinci övünç kaynağı olarak nitelendirdiği 10 Temmuz'un milli bayram olarak kutlanması gerektiğini ileri sürmüştür.¹² Hüseyin Cahit Bey'in bu sözlerine karşılık bazı mebuslar, hem 10 Temmuz'un hem de Osmanlı'nın kuruluş gününün “mefâhir-i milliye”den sayılmasını önerirken, İstanbul Mebusu Kozmîdi Efendi, Hüseyin Cahit Bey'in görüşünü desteklemiş ve 10 Temmuz tarihini, “yeni siyasi hayatın başlangıcı” olarak kabul etmek mecburiyetinde olduklarını belirtmiştir.¹³ Sinop Mebusu Yusuf Kemal Bey ise, bir milli bayram tayin etmekteki amacı, oldukça açık bir biçimde dile getirmiştir:

“Efendim, zannedirim böyle bir gün tayininden maksat, bütün efradı Osmaniye arasında Osmanlılık esasının teyididir. Yani o gün bütün efradı Osmaniye yek diğerini tebrik etsin, yek diğerine sarılsın ve o günü bir meserretli gün addedsinler de, o da bir istifade temin etsindir, başka bir şey değil zannedirim....iydi milli ittihaz olunacak gün, işte şu kaideyi câmi' olmalıdır.Yani bütün efkâr-ı millete, bütün efradı milletin hulûdunda bir tesir husule getirmeli ve efradı millet de yek diğerine bir cihedi vahdetle müttehit olduklarını anlamalıdır. İydi milli budur zannedirim, bu esasları düşünecek olursak, tarihi istiklâlimiz, bizim için daima muhterem ve mukaddes olmakla beraber, bu gibi a'yâdın taaddüdü caiz görülmediğinden dolayı

¹¹ **Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi**, Cilt:1, Devre:1,(8 Kanunusani 1324),1982, s.285; 10 Temmuz'un bayram olarak ilan edilmesini ve 1909 yılında İstanbul'da yapılan kutlamaları konu edinen bir diğer çalışma için bkz. Filiz Çolak, “Osmanlı Başkentinde Hürriyet Bayramı Kutlamaları”, **Toplumsal Tarih**, no:151, Temmuz 2006, s.62-69

¹² **MMZC**, Cilt:I, Devre:I, 13 Kanunusani 1324),1982, s.320

¹³ A.y.

10 Temmuz tarihinin kabulü, zannederim daha muvafıktır. Zannederim maksadı da daha ziyade temin eder.”¹⁴

Meclis’in bazı üyeleri, bayram kutlamalarının bütçeye yük getireceğini ileri sürerken, bazıları da Osmanlının kuruluş gününü belirlemede güçlük çekileceğini belirtmiştir. Bu son noktadan hareket eden Bağdat Mebusu İsmail Hakkı Bey, belirgin bir gün varsa o 10 Temmuz’dur demiş ve Fransızların “14 Temmuz”unu da bu tür günlere örnek olarak vermiştir.¹⁵ Meclis-i Mebusan Reisi’nin, meclis üyelerini konunun encümüne havalesi için oylamaya daveti üzerine, Konya Mebusu Mehmet Vehbi Hâdimi Efendi’nin bu teklifin reddedilmesi yönündeki görüşüne, Yusuf Kemal Bey, “tarih-i hürriyet”i bayram addetmemenin Osmanlılar için büyük bir alçalma olacağını söyleyerek karşılık vermiş ve “Bu Osmanlı Meclisince reddolunamaz” demiştir. Yapılan oylama sonucunda konunun Layiha Encümeni’ne gönderilmesi çoğunlukla kabul edilmiştir.¹⁶

Meclis-i Mebusan’ın 19 Mayıs 1325 (1 Haziran 1909) tarihli oturumunda Layiha Encümeni’nden gönderilen ve 10 Temmuz’un milli bayram olarak kabul edilmesiyle o günün öneminin ve niteliğinin halkın zihnine işleneceği ve Anayasa’nın yüceltilmesine bir zemin sağlanabileceği görüşünü ifade eden mazbata okunarak oylamaya sunulmuş ve kabul edilmiştir.¹⁷ Bu karar daha sonra Sadrazama sunulmuş ve 17 Haziran 1325 (30 Haziran 1909) tarihli Bakanlar Kurulu kararıyla “...Meşrutiyetin te’yîd ve tahkîmi ve ezhân-ı umûmiyyede takrîri maksadına hâdim...” olarak 10 Temmuz’un milli bayram olması ve her sene 10 Temmuz’da resmi kutlamalar yapılması konusunun meclis tarafından tasdik altına alınmasına dair tezkere Meclis-i Mebusan Riyaseti’ne gönderilmiştir.¹⁸ Meclis-i Mebusan’ın 22 Haziran 1325 (5 Temmuz 1909) tarihli oturumunda ise, Sadaret’ten gelen kanun lahiyası ile sadaret tezkeresi okunmuş ve kabul edilmiştir.¹⁹ 10 Temmuz tarihinin resmi bayram olması ve her sene 10 Temmuz’da kutlamalar yapılmasına dair Mebusan Meclisi ve Ayan Heyeti tarafından kabul edilip onaylanan kanun layihası ve heyet-i ayan kararnamesi 23 Haziran 1325 (6 Temmuz 1909) tarihli Takvim-i Vakayi’de yayınlanmıştır.²⁰ Böylece meşrutiyetin ilan edildiği 10 Temmuz tarihi,

¹⁴ A.e., s.321

¹⁵ s.322

¹⁶ s.323

¹⁷ **MMZC**, Cilt:4, Devre:I, (19 Mayıs 1325), s.86-87

¹⁸ **Başbakanlık Osmanlı Arşivi** (BOA), MV, 129/38, 12. C. 1327

¹⁹10 Cemazüyelahire 1327 (20 Haziran 1325) tarihli sadaret tezkeresi ve kanun layihası şöyledir: “ Meclisi Mebusan Riyaset Celilesine, Mebdei saadeti Osmaniyân olan 10 Temmuz tarihinin eyyamı resmîyei milliyeden addiyle, her sene tarihi mezkûre müsadif eyyamda resmen icrayı şehriyân edilmesini müş’ir olarak Şûrâyı Devlet Tanzimat Dairesinden kaleme alınan Mazbata ve kanun lâyihası Meclisi Mahsusu Vükelâca badettitkik Meclisi Umumîce tahtı tasdika alınmak üzere leffen savbı samilerine tesyir kılındı efendim.”; “Her sene 10 Temmuz tarihinin a’yâdı resmîyei Osmaniyeden addine dair kanundur: Madde-i Kanuniyye: Temmuz’un onuncu günü a’yâdı resmîyei Osmaniyeden olup, her sene yevmi mezkûrda icrayı şehriyân edilecektir.”, **MMZC**, Cilt: 5, Devre: I, (22 Haziran 1325), 1982, s.175

²⁰ Kararname şöyledir: “ Mebde-i saâdet-i Osmaniyân olan on temmuz tarihinin eyyâm-ı resmîyye-i Osmâniyyeden addine dâir hükûmetce tanzim ve irsâl olunan lâyiha-i kanûniyyenin hey’et-i umûmiyye-i meb’ûsânda bi-l-ittifâk kabul edilmiş olduğuna dâir meclis-i mezkûr riyâsetinden vârid olan 22 Haziran sene 325 tarih ve elli bir numarolu tezkere melfûfâtıyla beraber hey’et-i umûmiyye-i âyânda mütalaa olunarak sâlif-üz-zikr lâyiha-i

Osmanlı Devleti'nin ilk resmi milli bayramı olarak 1909'dan itibaren kutlanmaya başlanmıştır.

Bayramların işlevleri konusunda yukarıda değinilen hususların, Meclis-i Mebusan'da yapılan görüşmeler ve Layiha Encümeni tarafından gönderilen mazbata göz önüne alındığında, 10 Temmuz'u bir milli bayram haline getirmede de etkili olduğu görülür. Örneğin Yusuf Bey, böyle bir gün tayiniyle amaçlananın, milletin üyeleri arasında Osmanlılık bilinci ve birlik duygusu yaratmak olduğunu ifade etmiş, bir başka milletvekili böyle bir bayramın meşrutiyetin devamlılığına fayda sağlayacağını ileri sürmüştür. Layiha Encümeni'nden gönderilen mazbatada 10 Temmuz'un bayram olarak kutlanmasının, 10 Temmuz'un niteliğinin ve öneminin sürekli hatırd tutulmasına ve böylelikle de Kanun-u Esasi'nin yüceltilmesine zemin sağlayacağı görüşü yer almıştır. Bakanlar Kurulu kararında da bayramın, Meşrutiyet rejiminin ve onun kollektif hafızadaki yerinin sağlamaştırılması amacına hizmet edeceği ifade edilmiştir.

Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere 10 Temmuz'un milli bayram olarak kabul edilmesiyle, Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan farklı unsurların "Osmanlı" kimliği altında bir araya getirilerek "devletin kurtarılması" amacının gerçekleştirilmesine katkıda bulunulacağı düşünülmüştür. Aynı olayı kutlamak üzere bir araya gelen kalabalıklar, ortak bir topluluğun üyesi olduklarının farkına varacaklardır. Her sene 10 Temmuz'da yapılacak kutlamalar ile meşrutiyetin ilanı ve önemi ile bunda rol oynayanlar tekrar tekrar hatıra getirilecektir. Osmanlılar her sene 10 Temmuz'da o tarihte Meşrutiyetin ilanı ile hürriyetlerine kavuştuklarını, kanun önünde eşit vatandaşlar haline geldiklerini ve ancak rejimin sürdürülmesi ile, bu özgürlüklerine ve haklarına sahip olarak yaşayabileceklerini bir kez daha hatırlayacak/hatırlatılacaklardır. Akıldan çıkarılmaması gereken bir diğer husus ise onlara haklarını ve özgürlüklerini veren, devleti yok olmaktan kurtaran meşrutiyeti, Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne borçlu olduklarıdır. Fransa'da olduğu gibi Osmanlı'da da bayram "devrim" in "vatandaşlar"a öğretilmesinin, farklı unsurlardan oluşan kitlenin "ulus"a dönüştürülmesinin araçlarından biri olacaktır.

1909 Yılı "10 Temmuz" Kutlamaları İçin Yapılan Hazırlıklar:

Hürriyetin ilan edildiği 10 Temmuz tarihinin milli bayram olarak kabul edilmesinin hemen ardından kutlamalar için hazırlıklara başlanılmıştır. İstanbul'da yapılacak şenlikler konusunda görüşmek üzere sadaret protokol memuru ve askeri protokol memuru ile diğer bazı kişilerden oluşan komisyon, 30 Haziran'da* Bab-ı Ali'de bir toplantı yapmış ve Şehremini Hâzım Bey ile muavin Adil Bey'in de hazır bulunduğu bu toplantıda, Şişli karayolundan Hürriyet Tepesi'ne kadar olan caddeye boydan boya sütunlar dikilmesi, Beşiktaş Sarayı'nın dahi mükemmel bir biçimde

kanûniyye aynen ve bi-l-ittifâk kabul ve tasdik kılınmış ve bi-l-istifzân tasdik-i âli-i hazret-i padişâhiye iktirân ettikten sonra ceride-i resmîyye ile ilâniyya mevki'-i icrâya vazi' olunmak üzere bâ-tezkere kuvve-i icrâiyyeye tevdi'ne karar verilmiştir. 5 Cemaziyelahir 1327 (23 Haziran 1325)", **Takvim-i Vakayi**, 28 Haziran 1325, s.1

* Makalenin bundan sonraki kısmında tarihler Rumi takvime göre verilecektir. Gün ve ay olarak verilen bu tarihlerin Miladi takvimdeki karşılıklarının bulunması için 13 gün eklenmesi gerekmektedir. Bu durumda örneğin, 30 Haziran günü miladi takvimde 13 Temmuz'a tekabül etmektedir.

süslenmesi ve kutlamalarda havai fişekler atılmasına karar verilmiştir.²¹ Hürriyet-i Ebediye Tepesi'nde, buraya defnedilmiş olan Hürriyet Şehitleri için 10 Temmuz'da düzenlenecek olan tören için de hazırlıklara başlanmıştır. Altı yüz metre uzunluğunda bir alanda çadırlar ve çadırların oluşturduğu hattın iki ucunda da tribünler inşa edilecek ve devlet erkani töreni buradan izleyecektir. Padişah için de "otağ-ı hümayun" kurulacaktır. Törende, askeri okullar ve bazı askeri birlikler tarafından bir resmi geçit yapılacaktır.²²

10 Temmuz Bayramı için İstanbul'un başka yerlerinde de çeşitli kutlamalar yapılacaktır. Örneğin, Üsküdar Mutasarrıfı Cemal Bey'in girişimi ile, 10 Temmuz'un "meşrutiyetin gereklerinden biri olan unsurların birliğini göz önünde tutularak" icra edilmesini sağlamak amacıyla, 10 Temmuz günü çeşitli unsurların okullarından onar öğrenci ile öğretmenlerinin, kilise heyetlerinin ve çeşitli klüplere mensup milletvekili heyetlerinin katılımı ile Üsküdar'da bulunan Tekamül Kulübü'nde toplanılmasına karar verilmiştir. Tekamül Kulübü'nün fahri başkanı olan Şehzade Mecid Efendi'nin de hazır bulunacağı kutlamada, çeşitli unsurlardan olan kişilerce birer konuşma yapılacak, askeri bando tarafından hürriyet havaları çalınacaktır.²³ On sekizinci belediye dairesi ise, 10 Temmuz şenliklerini, o gün resmi açılışı yapılacak olan Kadıköy rıhtımı üzerinde yapmaya ve bu münasebetle fakir çocuklar için sünnet töreni düzenlemeye karar vermiştir.²⁴ Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin İstanbul Heyet-i Merkeziyesi, 10 Temmuz'da Yıldız'da Ayan ve Mebusan Meclisi üyeleri, bakanlar, askeri erkan, Heyet-i İlmiye-i İslamiyye, ruhani reisler, yabancı misafirler, iç ve dış basın temsilcileri ile çeşitli unsurlara ait komitelerin temsilcilerinin katılacağı bir ziyafet verecektir.²⁵ Belediye dairelerinin şenlik programında, tüm belediye dairelerinin ve Şehremaneti'nin süsleneyeceği ve ışıklandırılacağı, sahili olan yerlerde havai fişekler atılıp ateşli gösteriler yapılacağı; ayrıca tüm belediyeler adına Sarayburnu'nda düzenlenecek şenlikte gündüz saat ondan itibaren gece yarısına kadar çalgılar çalınıp, Kızkulesi'nde saat ikide başlayıp üç saat sürecek ateşli gösteriler yapılacağı belirtilmektedir.²⁶ Mekteb-i Mülkiyye İttihat ve Teavün Cemiyeti'nden verilen bilgiye göre, bayram münasebetiyle Beyoğlu Taksim Bahçesi'nde, okul öğrencileri, öğretmen ve mezunlarının katılacağı bir tören yapılacak, bu törende bayram tebriğinden sonra konuşmalar yapılacak, daha sonra da bir heyet oluşturularak Hürriyet-i Ebediye Tepesi'ne gönderilecektir. Orada yapılacak konuşmaların ardından şehitler için dua edilecektir.²⁷ İstanbul'da bulunan "Musevi vatandaşlar" da 10 Temmuz günü sabahleyin saat dokuzda Şişhane

²¹ **Tanin**, no:311, 1 Temmuz 1325 (14 Temmuz 1909), s.3

²² **Tanin**, no: 317, 7 Temmuz 1325 (20 Temmuz 1909), s.3; "10 Temmuz'da Hürriyet-i Ebediye Tepesinde İcrâ Olunacak Resm-i Geçid Programı", **Tasvir-i Efkâr**, no: 49, 5 Temmuz 1325 (18 Temmuz 1909), s.2-3; ayrıca resmi geçide katılacak askeri birlikler ve genel düzenlemeler için bkz. "10 Temmuz Resm-i Geçidi İçün Ta'limât", **Tanin**, no:319, 9 Temmuz 1325 (22 Temmuz 1909), s.2

²³ **Tanin**, no:310, 30 Haziran 1325 (13 Temmuz 1909), s.2

²⁴ **Tanin**, no:317, 7 Temmuz 1325 (20 Temmuz 1909), s.3

²⁵ **Tanin**, no:318, 8 Temmuz 1325 (21 Temmuz 1909), s.3

²⁶ "Devâir-i Belediye Şenlik Programı", **Tasvir-i Efkâr**, no:52, 8 Temmuz 1325(21 Temmuz 1909), s.1 ve **Tanin**, no:318, 8 Temmuz 1325 (21 Temmuz 1909), s.3

²⁷ **Tanin**, no:320, 10 Temmuz 1325 (23 Temmuz 1909), s.2

Karakolu meydanında toplanıp önlerinde bir bando ile Hürriyet-i Ebediye Tepesi'ne giderek, Hürriyet Şehitlerinin kabirlerine büyük bir çiçek demeti bırakılacaklardır.²⁸

10 Temmuz kutlamalarının sorunsuz geçmesi için gerekli önlemler de alınmıştır. Zaptiye Nezareti'nce gazetelere verilen ilanda mahalle aralarında fişek atılmasının ve ateşli oyunların özellikle yangın tehlikesi yaratmaları nedeniyle yalnız sahili bulunan yerlerde sahilden denize doğru atılacak fişeklerin yakılabileceği, buna aykırı hareket edenlerin polis tarafından yakalanıp haklarında kanuni işlem yapılacağı ilan edilirken; Jandarma ve Polis Müfettiş-i Umumiyesi'nin ilanında ise kutlamalar sırasında silah sesi çıkaracak fişek atılmaması “tenbih ve ilân olunmakta” ve hem Osmanlı tebasının hem de yabancıların, yabancı devlet bayraklarını oraya buraya asmalarına, ya da ellerinde gezdirmelerine “ahvâl-i hâzıra” gereğince müsaade olunamaz denmektedir.²⁹

İmparatorluk başkentinde yapılacak şenliklere katılmak üzere İstanbul dışından bir çok kimse şehre gelirken³⁰, İstanbul dışındaki kutlamalara katılmak üzere, Ziraat Nazırı Arestidi Paşa Anadolu'ya, Maliye Nazırı Cavit Bey ise Rumeli'ye gitmiştir. Nazırlar, 7 Temmuz'da vedalarını sunmak üzere Padişah huzuruna çıkmışlardır. Padişah, bakanlardan bütün Osmanlılara bu “mukaddes ve muazzam” bayram dolayısıyla selamını ve başlıca isteğini, tüm Osmanlıların cins ve mezhep ayrımı olmadan kardeş gibi mutlu yaşamaları ve ileri gitmeleri olduğunu iletmelerini istemiştir.³¹

İstanbul'un yanı sıra İmparatorluğun diğer şehirlerinde de 10 Temmuz kutlamaları için hazırlıklar yapılmıştır. Kahire ve İskenderiye'de kutlamalar için özel heyetler oluşturulmuş ve yapılacak masrafa katılan “vatanperverler” tarafından yirmi bin altı yüz küsür kuruş toplanmıştır. Konu ile ilgili haberde, Mısır'da “emsalsiz” bir kutlama yapılabilmesi için, bir bahçenin yeniden düzenlendiği ve burada 10 Temmuz gecesi çeşitli oyunların sergileneceği, “Enver ve Niyazi” adlı bir piyes oynanacağı, sinematograflar vasıtasıyla İstanbul manzaraları gösterileceği ve Türkçe ve Arapça şarkılar söyleneceği de bildirilmektedir.³² “Kudüs'de Hürriyet Şenlikleri” başlıklı bir diğer haberde de 10 Temmuz akşamı Kudüs-i Şerif surunun iç ve dışının emsali görülmemiş bir şekilde donatılarak halkın kutlamalara devam

²⁸ **Tanin**, no:319, 9 Temmuz 1325 (22 Temmuz 1909), s.3

²⁹ **Tanin**, no:318, 8 Temmuz 1325 (21 Temmuz 1909), s.4

³⁰ 10 Temmuz şenlikleri için Mısır'dan aralarında Mısır ayanlarının da bulunduğu 100 kadar kişi ile Mısır'daki Fırka-i Milliye'den bir heyet; kız ve erkek yaklaşık 573 kişilik bir Bulgar öğrenci grubu; ordunun milli bayram merasimine katılmak üzere Sofya'dan iki yüz kadar subay ve yine Sofya'dan bir ticaret heyeti; Macaristan'dan özel bir heyet bunlar arasındadır. Yine 10 Temmuz şenliklerine katılmak üzere Edirne'den de trenle bir çok kişi gelmiştir. Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Selanik'teki genel merkezi de İstanbul'a, Selanik, Edirne, Manastır, Üsküp şehirlerinden oluşturulacak tebrik heyetleri ile genel merkez tarafından seçilip görevlendirilecek olan kişilerden oluşan bir özel heyet göndermeye karar verirken, “Selânik Tüccârân Heyeti” de şenliklere bir alay ile katılacaktır. Yine şenliklere katılmak üzere Köstence'den 8 Temmuz'da iki ve 9 Temmuz'da da bir vapur ahalinin İstanbul'a geldiği haber verilmektedir. **Tanin**, 7 Temmuz 1325, no:317,s.3; no:318,8 Temmuz 1325, s.3-4; no:319, 9 Temmuz 1325, s.2-3, no:320, 10 Temmuz 1325,s.2; **Tasvir-i Efkâr**, no: 52, 8 Temmuz 1325, s.1; no: 55, 11 Temmuz 1325, s.5

³¹ **Tanin**, no:318, 8 Temmuz 1325 (21 Temmuz 1909), s.3

³² **Tanin**, no:309, 29 Haziran 1325 (12 Temmuz 1909), s.2; no: 310, 30 Haziran 1325 (13 Temmuz 1909), s.2; no: 319, 9 Temmuz 1325 (22 Temmuz 1909), s.3

edeceği bildirilmektedir.³³ Kastamonu’da da 10 Temmuz dolayısıyla askeri tümen ve İttihat ve Terakki Cemiyeti’nce hazırlanan program çerçevesinde 10 Temmuz akşamı tümünde, askeriye heyeti adına din adamları, şehrin ileri gelenleri, hükümet ve Osmanlı Bankası memurları ile ruhani liderlere bir ziyafet verilecek ve İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından da çeşitli yerlerde anlatılar düzenlenecek; iptidai, rüşdiye ve idadi öğrencileri ile Rum, Ermeni ve Müslüman gençlerinden oluşan musiki cemiyeti şehirde hürriyet şiirleri, şarkıları okuyarak dolaşacak ve fişekler atılarak “emsalsiz” bir kutlama yapılacaktır.³⁴ Selanik’teki “Rum vatandaşların” da 10 Temmuz şenliklerine gayet parlak bir şekilde katılmak için hazırlıklara başladıkları ve 10 Temmuz akşamı bir fener alayı düzenleyecekleri Tanin gazetesinde yer alan haberle bildirilmektedir.³⁵

1909 Yılı “10 Temmuz Milli Bayramı”:

10 Temmuz günü ve öncesinde İstanbul’un ve halkın nasıl görüldüğünü dönem gazetelerinde yer alan haberlerden takip etmek mümkündür. Tanin gazetesinde, şehrin her tarafının bayraklar ve levhalar ile süslenmiş olduğu, her sınıftan Osmanlının “şimdiye kadar hiçbir bayramda görülmemiş bir mutluluk içinde oldukları”, diğer şehirlerden bir çok kişinin kutlamalar için şehre geldiği belirtilerek halk şu sözlerle tasvir edilmektedir:

“Gözler evvelki gibi âtiyi karanlık içinde görmüyor. Pek uzakda bulunmayan bir nûr-i refâhiyet ve a’deletin uzak yakın parıldılarını seçmeğe başladı. İşte bu lemeât-i ümid-i istikbâl, halkın kulûbunu, simalarını nûr-i beşâsetle parladacak en güzide bir te’sir-i maneviyyedir.”³⁶

10 Temmuz’da Hürriyet-i Ebediyye Tepesi’nde yapılan tören, padişahın tören alanına gelmesiyle başlamıştır. Padişah ilk olarak törende hazır bulunan askeri birlikleri teftiş ettikten sonra hürriyet şehitleri için dikilecek olan anıtın³⁷ temelini atmıştır. Bunun ardından İstanbul Mebusu Hoca Asım Efendi tarafından dua okunmuş ve iki büyük koç kesilmiştir. Padişahın, kendisi için hazırlanan otağ-ı hümayunda yerini almasından sonra, Mahmut Muhtar Paşa’nın işareti ile resmi geçit

³³ Tanin, no:309, 29 Haziran 1325 (12 Temmuz 1909), s.2

³⁴ Tanin, no: 318, 8 Temmuz 1325, (21 Temmuz 1909), s.3

³⁵ Tanin, no:320, 10 Temmuz 1325, (23 Temmuz 1909), s.4

³⁶ A.e.,s.2

³⁷ Şişli’de adını verdiği Abide-i Hürriyet Meydanı’nda bulunan Hürriyet Anıtı (Abide-i Hürriyet). Ulusal anıtlar da ulusal bayramlarla benzer işlevlere sahiptir. Bu anıtlar aynı zamanda ulusal bayramların, kitle mitinglerinin yapılacağı alanlar olarak da işlev görürler. Meşrutiyet rejimi de kendi anıtını dikmekte gecikmemiş ve bayramını da onun çevresinde kutlamıştır. Ulusal anıtların işlevi konusunda bkz. Mosse, **The Nationalization of the Masses...**, s. 51-72 Meşrutiyet’in ilanından sonra İttihat ve Terakki’nin kamuoyunu mobilize etmek üzere kullandığı ve bayramların da bir örneğini oluşturduğu kitle siyaseti pratiklerinin sergilendiği yerler olarak meydanlar önem kazanmış ve bu meydanlara meşrutiyetin idealleri olan “Hürriyet”, “Millet”, “İttihat” gibi isimler verilmiştir. Bu konuda bkz. Y. Doğan Çetinkaya, “1908 Devrimi ve Meydan Adlarının Değişimi”, **Toplumsal Tarih**, no:120, Aralık 2003, s.34-37

başlamıştır. Ordunun bu geçidi halk tarafından “çoşkuyla” karşılanmıştır.³⁸ Hüseyin Cahit, bu resmi geçidi şu sözlerle anlatmıştır:

“...Padişahın önünden teşbihsiz, istiâresiz hakikâten bir arslan gibi geçen askerlerimiz Süleyman Kanûninin muhteşem ve muzaffer ordusu gibi bu resm-i geçidde bize kal’a anahtarları getirmediler, fakat daha iyisini yaptılar. Her Osmanlının hukukunu dünyanın en müstahkem kal’alarından daha mahfûz ve masûn bulunduran, vatanın istikbâlini te’mîn eden hürriyet ve meşrûtiyyet getirdiler. Hürriyet tehlikede kaldığı zaman heman vazifesini ifâya koşan, kanûn ve intizâmı te’mîn ile kuvve-i mülkiyeye tevdi’-i umur etdikden sonra saha-i siyâsiyyâtdan kendisini çekmek lüzumunu takdir eden bu ordu bugün Osmanlıların en metin istâdgâhıdır...10 Temmuz resm-i geçidinde milletin muhafız-i istiklâl ve nâmûsu olan orduyu böyle mükemmel ve muntazam bir halde görmek bütün Osmanlıların ma’nevîyyâtı üzerinde zevâl-nâ-pezir bir iz bırakmıştır. Bir millet için en büyük felâket kendi kendisine i’timâdı azalması, me’yûs ve nâ-ümid olmasıdır. Ordunun resm-i geçidinden uçan rûzgâr bütün Osmanlılarda, böyle inkılâb devrelerinde tahaddüsi zarûrî olan sehâb-ı endişeyi dağıtmış, herkese ümid-bahş olmuştur.”³⁹

Hüseyin Cahit, milletin kendisine olan güveni ne kadar arttırılırsa zorluklar karşısında o kadar büyük bir manevi kuvvetle donatılmış olacaklarını belirtmekte ve ümitsizlik için hiç bir neden olmadığını, meşrutiyet ve hürriyet emellerinin yalnız bir zümreye değil, tüm Osmanlılara ait olduğunu yazmaktadır:

“10 Temmuz bayramının yalnız bir sınıfın, bir ırkın değil bütün sınıf-u cem’iyyetin, bütün Osmanlıların bayramı olduğu görülüyordu. Takım takım esnaf hey’etleri, en hakir erbâb-ı mesâiye varıncaya kadar bayraklarla, hürriyet alâmetleriyle Hürriyet Tepesine şitâbân oluyorlardı. Orada vatanın istihsâl-i selâmet ve hürriyeti uğrunda şehid olan erbâb-ı hamîyyetin mübarek ve muhterem kabirleri huzurunda ifâ-i vazife-i ihtirâm etmek muhtelif Osmanlı anâsırları arasında sıkı bir rabîta-i uhuvvet vücûda getiriyordu.”⁴⁰

Gündüz Hürriyet Tepesi’ndeki resmi geçit ve çeşitli yerlerdeki törenlerle kutlanan 10 Temmuz dolayısıyla, gece de Sarayburnu’nda bir şenlik düzenlenmiştir. Her taraf rengarenk sancaklarla, levhalarla, kırmızı beyaz kurdelalarla süslenmiş, ışıklandırılmıştır. “Tasvir-i Efkâr” gazetesinin haberine göre, kutlamalara müslim gayrimüslim elli binden fazla kişi katılmıştır. Şenlikte Karadenizliler bir halkoyunu gösterisi sunarken, Kürtler de şenliğe davulları, şarkıları ile katılmışlardır. Bir yandan incesazlar çalınırken diğer taraftan da havai fişek gösterileri yapılmıştır.⁴¹

10 Temmuz nedeniyle gerek padişaha gerekse Osmanlı meclisine bir çok kutlama telgrafi yollanırken⁴², İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin tebriknamesini

³⁸ Abidin Daver, “Hürriyet-i Ebediyye Tepesinde Resm-i Geçid ve Ordumuz”, **Tasvir-i Efkâr**, no:55, 11 Temmuz 1325 (24 Temmuz 1909), s.4-5

³⁹ Hüseyin Cahit, “10 Temmuzda”, **Tanin**, no:321, 12 Temmuz 1325 (25 Temmuz 1909)s.1

⁴⁰ A.y.

⁴¹ **Tasvir-i Efkâr**, no:55, 11 Temmuz 1325, (24 Temmuz 1909), s.6

⁴² Meclis-i Mebusan’ın 16 Temmuz 1325 tarihli oturumunda bunların bazıları okunmuştur. Okunan bu telgraflar, Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti Umumisi, Londra’da bulunan Heyet-i Mebusan adına Mehmet Talat, İskenderiye Osmanlıları adına Ahmet Murat Paşa, Erzurum’da Umum İranyan, Enver Bey, Şehremini Hazım Bey, Sadrazam Hüseyin Hilmi Paşa ve Hariciye Nazırın Rifat tarafından gönderilmiştir. **MMZC**, Cilt:5, Devre:I, 16 Temmuz 1325, s.569-570

sunmak üzere seçilen bir heyet de Padişah'ın huzuruna çıkmıştır. Bu ziyaret sırasında Padişah, kendisinin doğuştan meşrutiyetperver olduğunu ve Allah'ın kendisine meşrutiyet devrinde Padişah olmayı nasip etmesinden dolayı çok mutluluk duyduğunu ifade etmiştir.⁴³ İttihat ve Terakki'nin Yıldız'da verdiği ziyafette ise, Meclis-i Mebusan Reisi yaptığı konuşmada, Meşrutiyetin tesisi için birliğe gerek duyulduğu gibi şimdi de onu ilerletmek ve sürdürmek için yine birliğe ihtiyaç olduğunu ifade etmekte, ancak bu birliğin sadece kuru sözle değil, birbirinin hakkına saygı göstermekle, bir diğeri için kendi menfaatinden fedakarlık etmekle olacağını belirtmektedir.⁴⁴ Ziyafetin diğer konuşmacılarından Damat Ferit Paşa, İttihat ve Terakki'nin tüm Osmanlıların cemiyeti olduğunu vurgularken Sadrazam, Osmanlılar arasında birliğin gerekliliğine değinmiş, Harbiye Nazırı ise ordu ile milletin birliği üzerinde durmuştur.⁴⁵

10 Temmuz'da meşrutiyeti ilan edenler, onun yıldönümünde yayınladıkları beyannameler ile Osmanlılara seslenmişlerdir. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Osmanlılara Beyannamesi'nde, Abdülhamit idaresi altında geçen 33 senelik belalar ve felaketler silsilesinin bugün sona erdiği ve yine bugün Osmanlıların birer kardeş, aynı hukuk ve vazifelere sahip birer vatandaş oldukları ifade edilmekte ve millete hürriyet, vicdan ve hayat, Osmanlı unsurlarına gerçek bir eşitlik teminine başlangıç olarak değerlendirdikleri 10 Temmuz'un, her Osmanlı için mübarek ve kıymetli bir milli bayram olması nedeniyle, tüm Osmanlılar tebrik edilmektedir. Beyannamenin devamında, Osmanlı unsurları arasında birbirlerine karşı yersiz bir güvensizliğin, hem kendilerinin hem de vatanın çıkarlarına zarar vereceği, halbuki kanun önünde tam bir eşitliğe sahip olduktan sonra takip edilecek en makul hareket tarzının, her türlü güvensizliği bir kenara bırakıp Osmanlılık duygusu altında birleşmek olduğu vurgulanmakta ve Cemiyet'in bu bayramda icra edilecek şenliklerden başka, inkılabın tam bir birlik ile sağlamlaştırılması ve genişletilmesinden kaynaklanan bir mutluluk hissetmek istediği belirtilmektedir. Bu amaçla oluşturulan komisyonlarda tüm Osmanlıların iyi niyet ve ciddiyetle çalışmaları rica ve tavsiye edilmektedir. Uğranılan felaketlerin, meşrutiyetin gereklerini anlayabilecek girişimci, faal ve genç insanların işbaşına geçmeleri gerektiğinin anlaşılmasına neden olduğu ifade edilmekte ve ilerlemek için de bu gibi gençlerin her türlü fedakarlık ve girişimde bulunmaları arzu edilmektedir.⁴⁶

“Osmanlı İttihad ve Terakki Cem'iyetinin İstanbul Hey'et-i Merkeziyesi Beyânnâmesi”nde ise öncelikle, Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin rolü vurgulanmakta, asırlarca büyük bir kuvvete sahip olan Osmanlıların istibdat devrinde bir çöküşe sürüklendiği, devlet ve milletin beka ve mevcudiyetinin tehlikeye girdiği bir sırada vatanperver kişilerin canlarını vatan uğruna terk edip,

⁴³ Hatta istibdat devrinde padişah olmuş olsaydı, meşrûtiyyeti kendi elleri ile getireceği de sözlerine ekleyen Padişah, temelini attığı Abide-i Hürriyet için de, “...değil bir taş koymak mümkün olsa idi de bu abideyi kendi başıma inşa etse idim yine de şühedânın hakkını tamamen edâ edemezdim” demiştir. **Tanin**, no:321, 12 Temmuz 1325, (25 Temmuz 1909), s.1-2

⁴⁴ A.e, s.2

⁴⁵ “Yıldız Ziyafeti”, **Tasvir-i Efkâr**, no:55, 11 Temmuz 1325 (24 Temmuz 1909) , s.5-6

⁴⁶ “Osmanlı İttihat ve Terakki Cem'iyetinin İd-i Milli Münâsebetiyle Osmanlılara Beyânnâmesi”, **Tanin**, no:321, 12 Temmuz 1325 (25 Temmuz 1909), s.1 ve **Tasvir-i Efkâr**, no:55, 11 Temmuz 1325 (24 Temmuz 1909),s.6

istibdata karşı koyarak, milleti kurtarmak ve çeşitli unsurları hürriyet bayrağı altında ilerletmek için birleştirmek amacıyla, geçen sene Temmuz'un onunda meşrutiyeti ilan ettikleri belirtilip, şöyle devam edilmektedir:

“...On Temmuz tarih-i mübeccelde millet-i Osmâniyye nâil-i meşrûtiyyet olmuş, kâide-i müsâvât ve adâletin bu tarihte tamamen tatbikine itminân hâsıl etmiş, anâsır-ı muhtelif-i Osmâniyye bu günde birbirine dest-i uhuvvet ve samimiyetini uzatmış, her Osmanlının kılından hissiyât-i vataniyye bu günde müttehiden fevcrân eylemiş olduğu için umûm Osmanlıların birbirini tebrik ve tes'îd edeceği pek şanlı ve pek mukaddes bir îd-i ekber-i millidir. Bir hakikâtdir ki mâzî ile istikbâl arasındaki irtibat rûşen-i istikbâl için kalplerde kavi ümidler hâsıl ederek azim ve metaneti, kuvve-i nâmiye-i civanmerdâneyi tezyid eder.”⁴⁷

Bu ifadeden de anlaşıldığı gibi, geçmiş ile gelecek arasında bağlantının aydınlık bir gelecek için kalplerde güçlü ümitler yaratarak, azim ve dayanıklılığı arttıracacağı düşünülmektedir. Bu bağlantıyı sağlamada en önemli araçlardan biri ise bayram olacaktır. Beynamede, Osmanlılar arasındaki nifakın istibdatın bir eseri olduğu, şimdi bunların bir kenara bırakılması gerektiği ve bugün milletin selametine ve vatanın yükselmesine çalışan her Osmanlının ilk önce dikkat gösterip yaratmaya çalışacağı şeyin Osmanlılar arasında birlik sağlanması olduğu vurgulanmaktadır:

“...milletin kuvveti, hâkimiyet-i milliyenin kavîyyân te'sîs, memleketin me'mûrîni, serveti, bütün vatandaşların adâlet ve müsâvât ve hürriyete müstenid bir kanûn altında ittihadına, metânet ve fa'âliyyetine, sebât ve hasenesine itimâd ve emniyyet-i mütakabilesine, yekdiğere muâvenet ve müzâheretine, hamîyyet-i vataniyyesine müftakır bulunmasıyla bütün Osmanlıların i'tilâ'-yı vatan, müdâfaa-i vatan için öz kardeş gibi kalpleri, canları, kanları bir olarak hâlisâne ve müttehidâne çalışmak azmiyle meşrûtiyyetin ikinci senesine dâhil olacaklarından eminiz.”⁴⁸

Gazetelerde yer alan 10 Temmuz'a ilişkin yazılarda da yukarıdaki beyannamelerde olduğu gibi, o günün önemi ve İttihat ve Terakki'nin rolü üzerinde durulmaktadır. Örneğin Hüseyin Cahit, bundan bir sene önce Rumeli'de patlayan toprakların tüm dünyaya Türkiye'de keyif ve istibdat üzerine kurulu idarenin ortadan kalkarak yerine genç ve hür bir Osmanlı İmparatorluğu kurulduğunu ilan ettiğini ve bu inkılabı hazırlayan İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kendisini saran başarı halesi içinde, saygı ve hayret bakışları karşısında ortaya çıktığını belirttikten sonra şöyle devam etmektedir:

“... Osmanlı milleti pâyîdâr oldukca lisân-i tarih 10 Temmuzun her def'a-i tekrarında bu hissiyât-i hürmet ve takdîsi en samimi bir lisân-i kalbi ile tekrar etmeği bir vazife bilecektir. Cem'îyyetin bu öyle ulvi ve şâyân-ı tebcil bir hidmetidir ki hiç bir şeyle kıymeti ödenmez, zaten bu hidmetin büyüklüğü hiç bir menfaat ve teşekkür beklenmeyerek sırf selâmet-i vatan emeliyle yapılmış olmasındandır.”⁴⁹

Bu sözleri ile Cemiyet'in önemini, vatanın kurtuluşu için göstermiş oldukları çabayı vurgulamakta ve tıpkı Fransız Devrimi'nin bayramlarını düzenleyenlerin amaçlarından biri olduğunu belirttiğimiz, devrimin anılması yoluyla devrimde rol oynayanların bir kez daha hatırlatılması amacının, 10 Temmuz Bayramı için de geçerli olduğunu gösterir şekilde, her sene 10 Temmuz'da Osmanlı milletinin İttihat

⁴⁷ A.y. ve **Tasvir-i Efkâr**, no:54, 10 Temmuz 1325 (23 Temmuz 1909), s.2

⁴⁸ A.y.

⁴⁹ Hüseyin Cahit, “10 Temmuz”, **Tanin**, no:320, 10 Temmuz 1325 (23 Temmuz 1909), s.1

ve Terakki Cemiyeti'ne karşı hürmetini tekrar tekrar göstermeyi bir görev bileceğini söylemektedir. Farklı unsurlardan oluşan bir memleketin ancak tüm unsurların hakkına saygı gösterilerek, siyasi ve mülki eşitlik dairesinde idare edilebileceğini ve bunu da meşrutiyet idaresinin sağlayabileceğini belirten Hüseyin Cahit, 10 Temmuz'un tüm Osmanlı unsurlarına bir vatan ve bu vatanın evladı olma hakkını "bahşetmesi" nedeniyle, bütün Osmanlıların kalplerini ortak bir his ile çarpıtacak bir gün olduğunu ifade etmektedir.⁵⁰ Bir sene içinde ıslahat ve ilerleme yolunda kat edilen yolun pek de büyük olmadığını itiraf etmek gerektiğini ve bunun nedeninin de İttihat ve Terakki'nin yönetimi eline almayıp, meşrutiyet hükümetini idare etme işinin Abdülhamit devrinin yöneticilerine bırakılmış olması, hatta 31 Mart olayından sonra dahi Genç Türklerin hükümet etme cesaretini gösterememeleri olarak gören Cahit, "*idâre-i müstebideyi yıkanların idâre-i meşrûtayı binâ etmek borçlarıdır*" diyerek İttihatçıları, yönetimi ellerine almaya çağırılmaktadır.⁵¹

Bir diğer yazar, Osmanlı'nın tam bir çöküş halinde yıkılmak üzere olduğu sırada Rumeli'nin yeşil dağlarından yükselen ve tüm Osmanlıları birlik ve kardeşlik bayrağı altında toplayarak, insanlığın "iftihar edilecek tarihine" bir sayfa daha eklemek isteyen ve Osmanlıları birleşmeye davet eden sese kulak verilmesiyle, istibdatın yıkıldığını ifade etmekte ve Osmanlılara şu çağrıda bulunmaktadır:

"...İşte bugün, o gündür! Bugün Osmanlılığın cihân-ı medeniyete doğduğu gündür. Bugün hakkın bâtula, âdilin zülme, tefrika ve nifâkın ittihad ve ittifâka galib geldiği gündür. Bugün senelerden beri bir ma'sûka-i maâlinin pey-dâmânında koşan beşeriyet-i mütefekirenin ileriye doğru bir hatve daha atmış olduğu gündür, bugün insanlığın günüdür, kucaklaşınız, Osmanlılar! Bugünde gösterdiğiniz ulû himmetle bütün cihânı hayretlere düşürdünüz, bugünde şârkî zulmetden zelâletden kurtardınız, bu günde ecdâdınızın nâmını te'yid etdiniz, bugün sizindir, kucaklaşınız; ve ebediyyen, bir daha ayrılmamak için kucaklaşınız!"⁵²

"Tasvir-i Efkâr'da da Süleyman Nazif, istibdat döneminde halkın çok eziyet çektiğini, devletin çökmekte olduğu bir sırada Manastır'ın meşrutiyeti toplarla ilan ettiği ve sadrazama bir telgraf çekildiğini belirtmekte, "Bu telgrafnâmenin tarihi 10 Temmuzdur. Bunun içindir ki o yevm-i mübâreke hayât-ı milli en büyük ve en yüksek sahife-i tezkârını tahsis etti ve yine bunun içindir ki Osmanlı nâmını taşıyan her ferd bu 10 Temmuz musâdif olacak her günü kendi âyin ve lisaniyle tebcil etmelidir..." diye yazmaktadır.⁵³

Görüldüğü üzere bayram ilk senesinde, gerek başkent İstanbul'da gerekse diğer şehirlerde gündüz törenler gece şenliklerle kutlanmış, her yer bayraklarla süslenmiş, aydınlatılmış, Hürriyet Şehitleri anılmış ve İstanbul'daki resmi geçit ile ordunun gücü sergilenmeye çalışılmıştır. Bayram dolayısıyla yapılan konuşmaların, yayınlanan beyannamelerin ve makalelerin ortak noktası meşrutiyetin önemini, İttihat ve Terakki'nin bu yoldaki hizmetini ve Osmanlılar arasında birliğin önemini vurgulamalarıdır. Bu çerçevede bayramın, kutlanmaya başlandığı ilk yıldan itibaren,

⁵⁰ A.y.

⁵¹ A.y.

⁵² Muhiddin, "10 Temmuz Kucaklaşınız!", **Tanin**, no:320, 10 Temmuz 1325 (23 Temmuz 1909), s.1-2

⁵³ Süleyman Nazif, "On Temmuz", **Tasvir-i Efkâr**, no:54, 10 Temmuz 1325 (23 Temmuz 1909), s.1

meşruiyet sağlama ve bir ulus yaratma projesinde kendisine düşen görevi yerine getirmeye başladığı söylenebilir.

1910-1918 Yıllarında 10 Temmuz Kutlamaları:

Önceki sene bir resmi geçit ile kutlanan bayram 1910 senesinde donanmanın resmi geçidi ile kutlanmıştır. Dönem gazetelerinde bu resmi geçit hakkında yapılan değerlendirmelerde, geçen sene yapılan resmi geçit nasıl Osmanlı ordusunun gücünü gösterdiyse, bu geçidin de Osmanlı donanmasının gücünü ve kısa bir süre içinde nasıl bir ilerleme kaydettiğini gösterdiği; hükümetin böyle bir geçit düzenlediği için tebrik edilmesi gerektiği, çünkü donanmanın bu geçidinin Osmanlılığın yeniden dirildiğini ve çalışmakla, gayret etmekle kısa bir sürede nasıl ilerlenebileceğini gösterdiği ifade edilmektedir.⁵⁴ 10 Temmuz günü bütün resmi daireler tatil edilmiş, tüm devlet daireleri ve gemiler gündüz bayraklarla süslenmiş gece de aydınlatılmıştır. Üsküdar Mutasarrıflığı tarafından Doğancılar Meydanı, Kadıköy Talimhane Meydanı ve Beylerbeyi'nde Havuzbaşı'nda olmak üzere üç ayrı yerde törenler düzenlenmiştir. Her üç meydana da taklar inşa edilmiş, öğrenciler ve esnaf heyetleri tarafından alaylar oluşturularak birer geçit düzenlenmiştir. Törende öğrenciler tarafından vatanperver şiirler okunurken, bando milli marşlar çalmıştır. Yapılan konuşmalarda ise meşrutiyyetin önemine değinilmiş, milletin ancak meşrutiyyet sayesinde ilerleyebileceği ifade edilmiştir.⁵⁵ 1910 yılı kutlamaları çerçevesinde İttihat ve Terakki klüpleri de halka açılarak kutlama törenleri yapılmıştır. Şenliklere katılmak üzere Kosova, Manastır, Selanik ve Edirne'den özel bir heyet İstanbul'a gelirken, bayram İstanbul dışında da şenliklerle kutlanmıştır.⁵⁶

Bayram dolayısıyla, önceki sene olduğu gibi, hem törenlerde yapılan konuşmalar hem de gazeteler aracılığıyla, meşrutiyyetin önemi ile ilanında rol oynayanların tekrar tekrar halka hatırlatıldığı, Osmanlılar arasında birlik tesisinin gerekliliğinin bir kez daha tekrarlandığı ve geçen bir senenin genel bir değerlendirilmesinin yapıldığı görülmektedir. 10 Temmuz dolayısıyla önceki sene olduğu gibi yine bir beyanname yayımlayan İttihat ve Terakki Cemiyeti, bu beyanname, meşrutiyyet idaresinin esaslarının kuvvet kazandığı belirtmekte ve geçen bir yılı çeşitli yönlerden değerlendirmektedir.⁵⁷ İkdâm gazetesinde yer alan bir yazıda ise, 10 Temmuz'da o güne kadar karanlıkta yaşayan Osmanlılar için yeni bir günün doğduğu, düşmanlara artık Osmanlı toprağına göz dikemeyeceklerinin gösterildiği gibi, Osmanlıların da kölelikten kurtulup dedelerinden kalan malın sahibi oldukları ifade edilmektedir. Yazar, 10 Temmuz için: "...Osmanlıların düğün

⁵⁴ **İkdâm**, no:133, 25 Temmuz 1910, s.1; **Tanin**, no: 681, 12 Temmuz 1326 (25 Temmuz 1910), s.2; Donanmanın resmi geçit programı için bkz. **BOA.**, İ.BH., 9/1328/B-1

⁵⁵ **Tanin**, no: 681, 12 Temmuz 1326 (25 Temmuz 1910), s.2

⁵⁶ **İkdâm**, no:132, 24 Temmuz 1910, s.2; no:133, 25 Temmuz 1910, s.2, no:134, 26 Temmuz 1910, s.2

⁵⁷ Beyanname üzerinde durulan önemli bir nokta vergi ve askerlik meselesidir. Vergi vermeyen, askerlik yapmayan bir kişinin vatanın imarı ve savunulması için hiç bir yapmamış sayılacağı ve bu nedenle de vatan üzerinde bir hakimiyet iddiasında bulunamayacağı belirtilerek vatandaşlık dersi verilmekte ve Osmanlılar, vergilerini vermeye ve askerlik yapmaya çağırılmaktadır. "Osmanlı İttihat ve Terakki Cem'iyetinin Millete Beyânnâmesi", **İkdâm**, no:134, 26 Temmuz 1910, s.2

dernek günüdür. Bu sevinç gününde herkes birbirinin boynuna sarılmalı, öpüşmeli, yurtdaşını yüreğine basmalıdır. Bir bayram gününün sevinç sesleri yurdumuzu bir başdan öbür başa kadar çınlatmalı. Evimizde, ocağımızda o günün menkıbeleri hatıra getirilmeli, söylenmelidir. Yüreğimize bu büyük günü yazmalı, içten ve dıştan o yüce günü öğmeli, büyükmeliyiz. Memleketimizin şurasına burasına o yüce günü hatıra getirecek işaretler koymalıyız. Her adımda o gün bize görünmeli, her bakışta o gün bize gülmelidir. Her yürüyüşte biz o günü düşünmeli, her işde biz o günü anmalıyız...” demektedir.⁵⁸ Başka bir yazıda tüm Osmanlıların 10 Temmuzda “hukuk-u beşeriyelerine” sahip oldukları ve bu günün önemini ve kıymetini anlamak için o tarihten önceki istibdat döneminin felaketlerini hatırd tutmak gerektiğine değinilirken; bir diğerinde, 10 Temmuzdan sonra Osmanlı'nın vatanını tek başına idare edebileceğini gösterdiği ve yabancı devletleri, Osmanlı devletinden istifade etme siyasetlerine son vermeye sevk ettiği vurgulanmaktadır.⁵⁹ Tanin gazetesinde yer alan bir yazıda ise “10 Temmuz bizim 14 Temmuzumuzdur...14 Temmuz garb için bir sahrâ-i intibâh ve terakki olmuş idi. 10 Temmuz ise şark için bir mebde-i felâh olmak mâhiyyetini gösteriyor...” denilerek, 10 Temmuz ile 14 Temmuz arasında bir paralellik kurulmaktadır.⁶⁰ Muhiddin imzalı makalede ise yine İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin meşrutiyetin ilanı ve sürdürülmesindeki rolü vurgulanmakta, istibdat döneminde kimse hükümet aleyhine konuşamazken “kalplerinde vatani kurtarmak için cesaret ve kuvvet bulanlardan oluşan” İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin çoğu zaman aç susuz bir halde, hatta bazen hapislerde, zindanlarda bile çalışıp çabaladığı ve onların bu çabaları sayesinde vatanın kurtarıldığı ifade edilmektedir. Yazar ayrıca Cemiyet'in sadece hürriyeti getirmekle kalmadığını, aynı zamanda memlekette milletin mutluluğu ve manevi yönden ilerlemesi için çalışan tek elin Cemiyet'in eli olduğunu söylemekte ve bu doğrultuda her yerde okullar açtığı, gece dersleri düzenlediği belirtmektedir.⁶¹

1911 yılı 10 Temmuz'unda ise, Meclis-i Mahsus-u Vükela tarafından hazırlanan program gereğince, Hürriyet-i Ebediye Tepesi'nde inşası biten Abide-i Hürriyet'in resmi açılışı, bazı hanedan üyelerinin, askeri ve mülki erkanın huzurunda Bakanlar Kurulu tarafından yapılacak ve bir resmi geçit töreni düzenlenecektir. Abide-i Hürriyet'in açılışında Harbiye Nazırı ile Seryaver Paşa hazretleri de hazır bulunacaktır.⁶² Üsküdar Mutasarrıflığı önceki yıl olduğu gibi 1911 yılında da Doğancılar Meydanı'nda, Kadıköy İttihat ve Terakki Kulübü önünde ve Beylerbeyi'nde Havuzbaşı'nda gündüz tören, gece de şenlik düzenleyecektir. Törende öğrencilerin ve esnaf heyetlerinin oluşturduğu alaylar resmi geçit yapacak, öğrenciler vatanperver şiirler okurken, bando milli marşlar çalacaktır.⁶³ Halka

⁵⁸ **İkdam**, no: 132, 23 Temmuz 1910, s.1

⁵⁹ “10 Temmuz 1324” ve “10 Temmuz ve Beynelmilel Mevk'î-i Siyasetimiz” başlıklı yazılar için bkz. **İkdam**, no:132, 23 Temmuz 1910, s.2

⁶⁰ Babanzade İsmail Hakkı, “10 Temmuz”, **Tanin**, no:680, 10 Temmuz 1326 (23 Temmuz 1910), s.1

⁶¹ Muhiddin, “10 Temmuz, Hiç Bir Vakit Unutmayalım”, **Tanin**, no: 681, 12 Temmuz 1326 (25 Temmuz 1910), s.1

⁶² **BOA.**, MV., 154/80, 20.B.1329; **BOA.**, İ.MBH., 6/1329/B-020, 22. B. 1329; **Renin**, no:23-1038, 9 Temmuz 1327 (22 Temmuz 1911), s.3 (Tanin gazetesi bir süre Renin adıyla yayınlanmıştır.)

⁶³ **Renin**, no:23-1038, 9 Temmuz 1327 (22 Temmuz 1911), s.3

açılacak İttihat ve Terakki kulüplerinde de törenler yapılırken, Donanma Cemiyeti Beyazıt Şubesi tarafından da 10 Temmuz akşamı Sarayburnu'nda havai fişek gösterisi yapılacaktır.⁶⁴ 10 Temmuz'da resmi açılışı yapılacak Abide-i Hürriyet'in mimarı Muzaffer Bey bir sanayi madalyası ile ödüllendirilirken,⁶⁵ bayram nedeniyle Dersaadet Divan-ı Harb-i Örfisi mahkumlarından bir kısmı da Padişah tarafından affedilmiştir.⁶⁶ Ancak, 1911 yılında bayram sevinci İstanbul'da 10-11 Temmuz'da Mercan Yokuşu ve Vezneciler'de çıkan yangınlar nedeniyle gölgelenmiştir.⁶⁷

Önceki yıllarda olduğu gibi bu yılda da, gazetelerde 10 Temmuz dolayısıyla kaleme alınan yazılar yer almaktadır. Renin gazetesinde yer alan "Osmanlı İttihat ve Terakki Cem'iyetine" başlıklı yazıda, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin esen her rüzgardan ve fırtınadan daha da kuvvetlenerek çıktığı ve milletin mutluluğu için en güvenilir ve en sağlam bir dayanak haline geldiği belirtilmektedir.⁶⁸ Gazetenin başyazarı Hüseyin Cahit'in yazısında ise bir özeleştiri yapılmakta, Avrupa'nın meşrutiyetin ilanı ile elinden düşürdüğü silahı yeniden vatana çevirdiğini ve bunun bir nedeninin de devrim ve yenilenme kurallarından sapılması olduğu ileri sürülmektedir. Yazara göre yapılması gereken, meşrutiyet esaslarının samimi, faal ve etkili bir surette uygulanmasına çalışmaktır. Çünkü memleketin kurtuluşu "inkılâbın âli-cenâb, hür ve âdil temellerindedir."⁶⁹ 1909 senesi 10 Temmuz'unda kurulmuş olan İttihat-ı Anasır-ı Osmaniyye Heyeti'nin 10 Temmuz nedeniyle yayınladığı beynamede ise Osmanlılara seslenilmekte ve bir "aile ocağı" olan vatanda mutluluğun ancak kardeşlerin birbirleriyle iyi geçinmeleri ile sağlanabileceği ifade edilerek, tüm Osmanlılar, unsurlar arasında samimiyeti, birliği sağlamaya yönelik mesailerine davet edilmektedir.⁷⁰

1912 senesinde ise, bakanlar padişahın huzuruna çıkarak tebriklerini sunmuşlar, Dolmabahçe önündeki sandallardan havai fişekler atılmıştır. Hürriyet Tepesi'nde yapılan resmi geçide padişah katılmamış, Salih Paşa tarafından temsil edilmiştir. Törende, İtfaiye Alayı'na sancak verilmiştir. Taşrada da kutlamalar yapılırken yurtdışındaki elçilik binalarında da tören yapılmıştır.⁷¹ İstanbul ve civarında uygulanan örfi idareye de 10 Temmuz'dan itibaren son verilmiştir.⁷² Bir sene önce yangınların gölge düşürdüğü 10 Temmuz, 1912 senesinde, içinde üç eski sadrazamın da bulunduğu İttihatçı karşıtı kabinenin kurulması nedeniyle, İttihatçı çevrelere üzüntü içinde karşılanmıştır. Babanzade İsmail Hakkı, Tanin gazetesindeki başyazısında, kabinenin programı İttihat ve Terakki'nin programı ile taban tabana zıt olacaksa, o zaman İttihat ve Terakki'nin millete karşı yüklendiği vazife, kendisine takip edeceği yolu gösterir diye yazmaktadır.⁷³

⁶⁴ Renin, no:23-1038, 9 Temmuz 1327 (22 Temmuz 1911), s.5

⁶⁵ BOA., İ.TAL, 473/1329/B-27, 29. B. 1329; İ.MBH., 6/1329/B-023, 26.B.1329

⁶⁶ Affedilenlerin listesi için bkz.: BOA., DH.MB.HPS.M., 53/23, 28. B. 1329

⁶⁷ Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa da 11 Temmuz'daki yangında yaralananlar arasındadır. Renin, no:25-1040, 12 Temmuz 1329(25 Temmuz 1911), s.1

⁶⁸ Renin, no:24-1039, 10 Temmuz 1327 (23 Temmuz 1911), s.1

⁶⁹ A.y.

⁷⁰ Renin, no:24-1039, 10 Temmuz 1327 (23 Temmuz 1911), s.2

⁷¹ Tanin, no:1401, 12 Temmuz 1328 (25 Temmuz 1912), s.3

⁷² BOA., MV., 227/163, 7.Ş.1330

⁷³ Tanin, no:1400, 10 Temmuz 1328 (23 Temmuz 1912), s.1

1913 yılı 10 Temmuz Bayramı ise önceki yılın aksine, Edirne ve Kırkkilise'nin geri alınması nedeniyle büyük bir coşkuyla kutlanmıştır. Hürriyet Tepesi'nde İttihat ve Terakki Kız Mektebi tarafından Mahmut Şevket Paşa ve diğer hürriyet kahramanları için tören yapılmış, gece Taksim Bahçesi'nde yapılan kutlamalarda konserler ve konferanslar verilmiş; Mehmet Emin, Celal Sahir ve Aka Gündüz'ün konuşmaları halkı "çoşturmuş"tur.⁷⁴ Taksim kışlasında kurulan zafer takı, bin adet porselen kandil, iki bin beş yüz adet fener ve altı yüz bayrakla süslenmiştir.⁷⁵

1914 yılında 10 Temmuz, Levent Çiftliği civarında yapılan resmi geçit ile kutlanmış, resmi geçidin ardından Yıldız Kasrı'nda bakanlar şerefine bir ziyafet verilmiştir. Çeşitli yerlerde yapılan törenlere halk büyük ilgi göstermiştir. Gülhane Parkı'nın denize bakan kısmı ile Üsküdar Doğancılar'daki Hükümet Konağı karşısındaki arsada tesis edilen Mahmut Şevket Paşa Parkı'nın açılışı yapılmıştır. Topkapı Sarayı'nın denize bakan kapısı önünde de bir "Garden Parti" yapılmıştır.⁷⁶

1915 yılında Osmanlılar 10 Temmuz'u savaş hali içinde karşılamışlar ve bayram kutlaması Sadrazam Sait Halim Paşa tarafından verilen bir ziyafetle sınırlı kalmıştır. Berlin'de ise 10 Temmuz nedeniyle bir çay ziyafeti verilmiştir.⁷⁷

1916 yılı 10 Temmuz Bayramı, bakanlar ile Ayan ve Mebusan Meclisi başkanlarının Padişaha tebriklerini sunmaları ve bazı resmi kabuller ile kutlanmıştır. Bazı açılışların 10 Temmuz'da yapılması geleneği 1916 yılında da sürmüştür, Hürriyet-i Ebediye Tepesi'nde Abide-i Hürriyet civarında yapılan İstihkam Bahçesi'nin ve Yaralı Zabitan Yurdu'nun açılışı yapılmıştır. Donanma Cemiyeti tarafından Gelibolu'da Süleyman Paşa ve Beşiktaş'da Barbaros Hayrettin Paşa türbelerine Donanma Madalyası takma törenleri yapılmıştır.⁷⁸

1917 ve 1918 yıllarında, 10 Temmuz Bayramı, Donanma Cemiyeti tarafından düzenlenen törenlerle kutlanmıştır. Her iki yılda da önde ve arkada askeri bandolar olmak üzere Donanma Cemiyeti'nden hareket eden ve başka cemiyetlerden de delegelerin de içinde bulunduğu topluluk önce İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin İstanbul merkezini daha sonra da Padişahı ziyaret ettikten sonra Beşiktaş'taki Barbaros Hayrettin Paşa Türbesi'ne gitmiş ve Sinan Paşa Camisi'nde de bir mevlit okunmuştur.⁷⁹

Sonuç:

Geleneksel meşruiyet kaynakların büyük ölçüde aşındığı ve kitlelerin siyasal alana giderek artan bir oranda dahil olmaya başladığı bir dönemde, siyasal iktidarların bir ulus yaratma ve bu ulusu rejim ile bütünleştirme projelerinde bir araç olarak kullanılan ulusal bayram, Fransa'da, Almanya'da ve diğer bir çok örnekte olduğu gibi II. Meşrutiyet dönemi Osmanlı İmparatorluğu'nda da aynı amaçla "icat" edilmiştir.

Farklı unsurlar arasında birlik duygusu ve bir Osmanlılık bilinci yaratma, Meşrutiyetin önemi ile ilanında rol oynayanları sürekli hatırlatarak kolektif hafızada

⁷⁴ **Tanin**, no:1671, 11 Temmuz 1329 (24 Temmuz 1913), s.3

⁷⁵ **Tanin**,no:1670, 10 Temmuz 1329 (23 Temmuz 1913), s.3

⁷⁶ **Tanin**, no:2007, 12 Temmuz 1330 (25 Temmuz 1914), s.1-2

⁷⁷ **Tanin**, no:2371, 12 Temmuz 1331 (25 Temmuz 1915), s.4

⁷⁸ **İkdam**, no:6987, 11 Temmuz 1332 (24 Temmuz 1916), s.1

⁷⁹ **İkdam**, no:7346, 25 Temmuz 1917, s.2; no: 7706, 25 Temmuz 1918, s.2

yer etmelerini sağlama ve böylelikle rejimin meşruiyeti ve devamlılığına katkıda bulunma amacına yönelik olarak, meşrutiyetin ikinci kez ilan edildiği 10 Temmuz (23 Temmuz) tarihinin ulusal bayram olarak kutlanmasına karar verilmiş ve bu bayram 1909'dan itibaren kutlanmaya başlanmıştır.

Bayram dolayısıyla yapılan konuşmalarda, gazetelerdeki yazılarda ve bizzat "hürriyeti ilan" edenler tarafından kaleme alınan beyannamelerde, Meşrutiyetin ilanı ile devletin yok olmaktan kurtarıldığı, tüm Osmanlı unsurlarının özgür ve eşit vatandaşlar haline geldikleri, bütün bunların ise Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti sayesinde olduğu üzerinde durulur ve Osmanlılar birlik olmaya çağırılırken; askeri geçit törenleri, bayraklar, ulusal marşlar 10 Temmuz kutlamalarının vazgeçilmez öğeleri olmuştur. Gerek kara ordusunun gerekse donanmanın geçitleri ile Osmanlı ordusunun gücü gösterilerek halkta bir güven duygusu yaratılmaya ve rejimin bu konudaki başarısı gösterilmeye çalışılmış; bayraklar, marşlar, şiirler ve konuşmalar ile vatanseverlik duygusu artırılmaya çalışılmıştır. İlk yıllarda başta İstanbul olmak üzere birçok şehirde gündüz çeşitli törenler gece şenlikler ile oldukça parlak geçen 10 Temmuz kutlamaları, savaş yıllarında yerini daha sınırlı kutlamalara bırakmıştır.

Mütareke yıllarında kutlanamayan 10 Temmuz, İstanbul'da beş yıl aradan sonra 1923 yılında, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti tarafından düzenlenen törenlerle kutlanacaktır.⁸⁰ Cumhuriyet ilan edildikten sonra da 10 Temmuz Bayramı kutlanmaya devam edilmiştir. Ancak yeni rejim de çok geçmeden kendi geleneklerini yaratmaya girişecektir. Bu doğrultuda, Cumhuriyet'in ilan edildiği 29 Ekim günü, 1925 yılında milli bayram olarak ilan edilmiştir. 29 Ekim'i milli bayram olarak kabul eden kanun, Türkiye'de ve dışarıda devlet adına sadece Cumhuriyet'in ilan edildiği 29 Ekim günü milli bayram merasimi yapılacağı hükmünü de getirmiştir.⁸¹ 1935 yılına kadar 10 Temmuz Bayramı kutlanmaya devam edildiyse de 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı'na oranla önemi giderek azalmıştır.⁸² 27 Mayıs 1935 yılında kabul edilen "Ulusal bayram ve genel tatiller hakkında kanun"da, "İleri memleketlerden her biri kendisi için ulusal bayram olmak üzere tek bir gün kabul etmiş(tir)...Bütün Türk vatandaşlarının müştereken en derin sevinç heyecanı duydukları gün şüphesizdir ki Cumhuriyetin ilan edildiği gündür. Çünkü Türk milleti benliğine o gün kavuşmuş Türkiye'nin terakki ve yükselme devri o gün başlamıştır. Hususi düşüncesi ve akidesi ne olursa olsun her vatandaşın beraberce bayram ettikleri ulusal gün o gündür..."⁸³ denilerek, sadece 29 Ekim'in ulusal

⁸⁰1919 ve 1920'de bayram yapılması hükümet tarafından yasaklanırken, 1921 yılında da herhangi bir kutlama yapılmamıştır. 1922 yılında İstanbul'da kutlanmayan 10 Temmuz Bayramı, Ankara'da Büyük Millet Meclisi önünde yapılan bir resmi geçit ile kutlanmıştır. Hasan Akbayrak, "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Milli Bayramlar", **Tarih ve Toplum**, 8, no: 43, Temmuz 1987, s.35

⁸¹ A.e., s.37

⁸² Bu konuda, Cumhuriyet döneminde 10 Temmuz Bayramı konusunda Cumhuriyetçi elitlerin tavrını ve bu kutlamaların öneminin giderek azalıp sonunda da yerini tamamen 29 Ekim'e bırakmasını konu edinen şu makaleye bakılabilir: Melis Süloş, "Cumhuriyet Döneminde 1908 Hürriyet Bayramı Kutlamaları", **Toplumsal Tarih**, no:151, Temmuz 2006, s.72-75

⁸³ Akt., Süloş, "Cumhuriyet Döneminde...", s.74. Tek Parti iktidarında ulusal bayramlar ve genel tatil günleri dışında bırakılan 10 Temmuz'u, iktidara geldiğinde Demokrat Parti sahiplenmeye çalışacaktır. 1950 yılında Demokrat Parti İstanbul Teşkilatı, 23 Temmuz'da Abide-i Hürriyet'te meşrutiyetin 42. yıldönümü nedeniyle bir tören düzenlemiştir. Bu nedenle yayınladığı tebliğde, "Büyük ve hürriyetsever milletimizin 14 Mayıs 1950 günü tahakkuk

bayram günü olarak kabul edilmiş ve bu kanunla, 10 Temmuz günü, milli bayramlar ve genel tatil günleri dışında bırakılmıştır.

KAYNAKLAR

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Belgeleri

- MV, 129/38, 12. C. 1327;
- İ.BH., 9/1328/B-1;
- MV., 154/80, 20.B.1329;
- İ.MBH., 6/1329/B-020, 22. B. 1329;
- İ.TAL, 473/1329/B-27, 29. B. 1329;
- İ.MBH., 6/1329/B-023, 26.B.1329;
- DH.MB.HPS.M., 53/23, 28. B. 1329;
- MV., 227/163, 7.Ş.1330.

Sürelî Yayınlar:

- Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi (Cilt:1, 4 ve 5, 1982)
- İkdâm
- Tanin
- Takvim-i Vakayi
- Tasvir-i Efkâr

Kitaplar:

- Hobsbawm, Eric, **İmparatorluk Çağı 1875-1914**, çev.Vedat Aslan, Ankara, Dost Kitabevi Yayınları, 1999
- Mosse, George L., **The Nationalization of the Masses**, London, Cornell University Press, 1991

Makaleler:

- Akbayrak, Hasan, “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Milli Bayramlar”, **Tarih ve Toplum**, 8, no: 43, Temmuz 1987, s.31-38
- Byrnes, Joseph F., “Celebration of the Revolutionary Festivals under the Directory: A Failure of Sacrality”, **Church History**, vol. 63, no: 2, (Jun., 1994), s.201-220
- Çetinkaya, Y. Doğan, “1908 Devrimi ve Meydan Adlarının Değişimi”, **Toplumsal Tarih**, no:120, Aralık 2003, s.34-37
- Hobsbawm, Eric, “Seri Üretim Gelenekler: Avrupa, 1870-1914”, (der.) Eric Hobsbawm ve Terence Ranger, **Geleneğin İcadı**, çev. Mehmet Murat Şahin, İstanbul, Agora Kitaplığı,2006 içinde, s.305-356

eden yeni devir içinde mübarek hürriyet şehitlerini anması ve onların mânevî huzurunda bugün idrâk ettiğimiz hürriyeti bir defa daha kıymetlendirmesi bir vazifedir...” denilmekte ve tüm halk, gençlik örgütleri, Demokrat Parti üyeleri yanı sıra “karşı parti” üyeleri de düzenlenecek toplantıya davet edilmektedir. **Hürriyet**, 22 Temmuz 1950, s.1,4

- Horne, John “Mobilizing for ‘total war’, 1914-1918”, (ed.) John Horne, **State, Society and Mobilization in Europe During the First World War**, Cambridge, Cambridge University Press, 2002, s.1-18
- Mosse, George L. “Caesarism, Circuses and Monuments”, **Journal of Contemporary History**, vol. 6, no: 2, s.167-182
- Ozouf, Mona, “Space and Time in the Festivals of the French Revolution”, **Comparative Studies in Society and History**, vol. 17, no: 3 (Jul., 1975), s.372-384
- Rearick, Charles, “Festivals in Modern France: The Experience of Third Republic”, **Journal of Contemporary History**, vol.12,no:3 (Jul., 1977), s.435-460
- Suloş, Melis, “Cumhuriyet Döneminde 1908 Hürriyet Bayramı Kutlamaları”, **Toplumsal Tarih**, no:151, Temmuz 2006, s.72-75